

אחד פלוס אחד

מה מסמל ראש השנה? איזה יום בשבוע הוא 'אח תאום' שלו? וכיצד יתכן שראש השנה לעולם לא יחול ביום זה? (שיחת ש"פ נצבים תנש"א, ר"ה וש"פ וילך תשנ"ב, סעיף ב)

תזכורת לבריאה

את הדברים נפתח בנקודות הממשק שבין ראש השנה ליום ראשון בשבוע: המשותף לשני הימים הוא, ששניהם באים לסמל את היום הראשון של בריאת העולם:

הסיבה לכך שאנו קוראים לימי השבוע לפי מספרם, וליום ראשון אנו קוראים 'יום ראשון', היא כדי להזכיר לנו בכל שבוע מחדש את בריאת העולם על ידי הקב"ה, אז היה היום הראשון 'ראשון' ממש, והיום השני 'שני' ממש, וכך הלאה. השמירה על מחזור שבועי של שבעה ימים, מנציחה את מה שהתרחש בשעת בריאת העולם. בהתאם לכך, יום ראשון מזכיר את היום הראשון לבריאה.

כך גם ראש השנה, המוגדר בתפילה בשם "זיכרון ליום ראשון", מזכיר לנו את בריאת העולם המתחדשת על ידי הקב"ה ביום זה:

יום ראשון בשבוע הוא בדוגמת יום ראשון דהתחלת הבריאה - שלכן נקרא "יום ראשון" אף שכבר עברו רכבות ימים מששת ימי בראשית, וכמודגש גם בשירו של יום, "בראשון מה היו אומרים לה' הארץ ומלואה, על שם שקנה והקנה ושליט בעולמו".

וזהו גם ענינו של ראש-השנה - כמו-שכתוב "זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון", וכמודגש גם באמירת המזמור לדוד מזמור לה' הארץ ומלואה (שירו של יום ראשון) בתפלת ערבית דליל ראש-השנה, התפלה הראשונה דראש-השנה.

הרבי מציין שנקודה משותפת זו מקבלת גם ביטוי מעשי: המזמור היומי שנאמר ביום ראשון בשבוע, ב'שיר של יום' -

שתי התחלות

יום א' תשרי הוא היום הראשון בשנה החדשה. ביום זה, שנה חדשה מתחילה והכל חוזר לנקודת האפס.

עיקרון זה מקבל משמעות עמוקה בפנימיות התורה: לפי תורת הקבלה והחסידות, בכל ראש השנה יורדת לעולם חיות המוקצבת לשנה אחת בלבד - כדברי הפסוק על ארץ ישראל, "תמיד עיני ה' אליך בה, מראשית השנה ועד אחרית שנה". בסיום השנה מסתיימת ההקצבה, ובני ישראל צריכים לפעול אצל הקב"ה שיעניק לעולם שנת חיים נוספת.

בהתאם לכך, יום ראש השנה אינו המשך טבעי ליום שלפניו, אלא התחלה חדשה ממש. זה היום הראשון של השנה והכל מתחיל מהתחלה.

מעניין אם כן לשים לב, שלמרות זאת, לפי הלוח העברי - יום א' תשרי לעולם לא יחול ביום ראשון בשבוע. אחד הכללים שנועדו להסדיר את הלוח הוא "לא אד'ו ראש". כלומר, שיום א' תשרי - ה'ראש' - לא יחול בימים א' ד' ו' בשבוע.

כלומר, למרות שיום א' תשרי כולל ללא ספק מוטיבים של התחלה וראשונות, הוא לעולם לא יחפוף לתחילת השבוע. בחישוב השבועי, קודם כל יחול היום הראשון בשבוע, ואילו יום א' תשרי יחול תמיד בהמשך אליו, באחד מימי השבוע המאוחרים יותר.

במילים פשוטות יותר: בשבוע של ראש השנה יהיו לנו שתי התחלות - קודם כל מגיעה התחלת השבוע, ובהמשך לכך מגיעה גם תחילת השנה.

בשיחה שלפנינו יסביר הרבי בפירוט את משמעות ההבדל בין שתי ההתחלות, ובהמשך לכך נוכל להבין מדוע התחלת השנה היא שלב שני, שצריך לבוא רק אחרי התחלת השבוע.

עוסק בבריאת העולם על ידי הקב"ה: "לה' הארץ ומלואה תבל ויושבי בה, כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה", כביטוי לכך שביום זה התחיל הקב"ה לברוא את העולם.

ומזמור זה בדיוק, נקבע גם בתפילה הראשונה של השנה - תפילת ערבית הפותחת את השנה החדשה: אחרי תפילת העמידה, במקום להמשיך ל'קדיש תתקבל' כמו בכל יום, פותח החזן ברגש במזמור זה: "לדוד מזמור, לה' הארץ ומלואה, תבל ויושבי בה".

מן הראוי להוסיף שאדמו"רי חב"ד ייחסו סגולה מיוחדת לאמירת מזמור זה בכוונה גדולה, על מנת לפתוח צינורות של שפע ופרנסה גשמית לשנה החדשה.

בכל אופן אנו מוצאים מאפיין משותף בין היום הראשון בשבוע, ליום ראש השנה - שניהם נועדו לסמל את בריאת העולם על ידי הקב"ה.

הכתרה ראשונה

אלא שהשוואה זו עשויה לעורר תמיהה: לפי חז"ל, ראש השנה לא נקבע ביום תחילת הבריאה, אלא ביום השישי לבריאה - יום בריאת האדם הראשון. הרציונל מאחורי קביעה זו הוא, שהקב"ה דן את האדם בכל שנה מחדש ביום בריאתו. אבל מבחינת העולם כולו, הרי למעשה, כ"ה אלול הוא היום הראשון לבריאה, וראש השנה הוא רק היום השישי.

השאלה המתבקשת אם כן היא: כיצד ניתן לומר שיום ראש השנה מסמל גם את היום הראשון לבריאה?

התשובה היא שאכן ראש השנה הוא רק יום בריאת האדם, אבל בעומק הדברים, דווקא ביום זה התחילה הבריאה:

המדרש מתאר שאחרי בריאת אדם הראשון, שנברא 'בצלם אלוקים', היו בעלי החיים סבורים שהוא זה שברא אותם ובאו להשתחוות לו. אך הוא אסף את כל הנבראים והוביל לכך שכולם ימליכו את הקב"ה. מעמד זה הונצח בספר התהילים במזמור "ה' מלך גאות לבש", אותו אמר אדם הראשון במעמד זה.

מזמור זה נקבע בנוסח התפילה פעמיים במהלך יום שישי: בפעם הראשונה ב'שיר של יום' שנאמר בתפילת שחרית, ובפעם השניה בזמן כניסת השבת, אחרי הפיוט 'לכה דודי'. זאת משום שאדם הראשון נברא בשעות המאוחרות של יום שישי, כך שמעמד המלכת הקב"ה שנערך על ידו, היה גם הוא בסמיכות לזמן זה.

כעת נוכל להבין מדוע דווקא יום בריאת האדם נחשב 'יום ראשון': לפני בריאת האדם, לא היה מי שיכיר בקיומו של הקב"ה. במהלך חמשת הימים הראשונים לבריאה, לא מילא העולם את ייעודו - להוות משכן ודירה לקב"ה. הבריאה היתה קיימת רק מבחינה פורמלית, אבל היה זה קיום חסר משמעות. רק ביום בריאת האדם, התחיל העולם למלא את ייעודו, ולכן יום זה מוגדר ה'יום ראשון' האמיתי:

וכפרטיות יותר: ידוע ביאור הטעם ש"זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון" קאי [מתייחס] על ראש-השנה (א' בתשרי), אף שבכ"ה באלול נברא העולם וא' בתשרי הוא יום השישי לבריאת-העולם -

להיותו יום ברוא אדם-הראשון, עיקר ותכלית ומטרת הבריאה כולה, ועל ידו נפעלה שלימות בכל הבריאה כולה, כמבואר במדרשי חז"ל שאדם-הראשון קרא ואמר לכל הנבראים שבעולם "בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושנו", והמליך את הקב"ה למלך על כל הארץ, על-ידי ההכרזה "ה' מלך גאות לבש".

הסבר זה שופך אור גם על מהותו של יום ראש השנה: יום זה הוא 'יום השנה' למעמד המלכת הקב"ה שנערך לראשונה בבריאת העולם על ידי אדם הראשון. גם אנו, חוזרים בכל שנה ומקבלים עלינו ביום זה את עול מלכותו של הקב"ה:

ודוגמתו בכל ראש-השנה, כמאמר-רז"ל "אמר הקב"ה . . אמרו לפני בראש-השנה מלכיות . . כדי שתמליכוני עליכם", ועל-ידי בני-ישראל נעשה גם "מלך על כל הארץ".

זאת אומרת כך: התפיסה הרווחת ביחס ליום ראש השנה, היא שזהו 'יום הדין', בו הקב"ה שופט כל אחד וקובע מה יהיה איתו במשך השנה. זה כמובן נכון לגמרי, אבל לפי תורת החסידות, יש מאורע משמעותי וחשוב יותר המתרחש ביום זה - המלכת הקב"ה למלך. זאת בהתאם לדברי חז"ל: "אמר הקב"ה... אמרו לפני מלכויות... כדי שתמליכוני עליכם... ובמה? בשופר". בהתאם לכך, גם תקיעת שופר היא חלק מאותו מעמד של המלכת הקב"ה, כשם שבעבר היו נוהגים לתקוע בשופר בשעת מינוי מלך.

הדבר מוכח גם מההגדשה המיוחדת בתפילה על נושא המלכות: חלקו העיקרי של תפילת שחרית נפתח בקריאת 'המלך'. בתפילת שמונה עשרה אנו מוסיפים את המילה 'המלך' בברכה השלישית. ובנוסף, הברכה הרביעית והמרכזית נחתמת גם היא במילים 'מלך על כל הארץ'.

מדובר בעניין יסודי ועקרוני: התפיסה של ראש השנה כ'יום הדין' ממקדת את הדיון במציאותו של האדם. כל התפילות ממוקדות בשאלה כמה גשמיות נקבל השנה. לעומת זאת התפיסה של יום זה כ'יום ההכתרה' ממקדת אותנו בקב"ה ובצורך להתבטל לפניו.

משמעות הדברים היא כזו: אמנם הקב"ה שולט על העולם בין אם נרצה ובין אם לא, אבל כדי שהוא יהיה 'מלך', יש צורך שהעם יקבל אותו. וזו העבודה שלנו בראש השנה: לקבל מחדש עול מלכות שמים, ולחזק את המחויבות הבסיסית שלנו להתבטל בפני רצון ה'.

כאשר בני ישראל מקבלים על עצמם את מלכותו של הקב"ה, משפיע הדבר גם על העולם כולו. ובכך אנו משחזרים את המעמד הראשוני, בו הוביל האדם לכך שכל העולם יקבל את מלכות ה'.

ה' אחד

למרות המעלה המיוחדת של יום בריאת האדם - היום השישי לבריאה, יש גם מעלה מקבילה ולא פחות חשובה ביום הראשון לבריאה:

ביום הראשון לבריאה היה הקב"ה יחיד בעולמו. שום נברא עדיין לא נוצר, ולא היתה שום מציאות נפרדת מלבד הקב"ה. האמת האלוקית האירה בעולם ללא שום מגבלה. לא היה צורך שהנבראים יקבלו על עצמם את מלכות ה', כי הם פשוט לא היו קיימים. בכך מסבירים חז"ל מדוע בסיכומו של היום הראשון לבריאה נאמר בתורה "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", ולא "יום ראשון" - כדי לבטא את העובדה שביום זה היה רק ה' אחד בעולם.

החידוש ביום השישי לבריאה הוא, שאותה אמת מוחלטת שהאירה ביום הראשון - התקבלה גם אחרי בריאת כל הנבראים. למרות שלכאורה כבר היו יצורים נוספים, הרי גם הם הכירו במלכותו של הקב"ה, והודו בכך שהמציאות היחידה היא האמת האלוקית.

זאת אומרת כך: ביום הראשון לבריאה האירה בעולם רק המציאות האלוקית. לאחר מכן, במשך חמישה ימים, נבראו שלל נבראים שלא הכירו במציאותו של הקב"ה. לאורך ימים אלו היה בתודעת הנבראים כביכול 'חלל ריק' שהקב"ה לא נכח בו. ביום השישי התמלא החלל: כל הנבראים קיבלו את מלכותו של הקב"ה.

כעת נוכל להבין שלמרות מעלתו של היום הראשון, הרי ביום שישי התחולל חידוש מיוחד:

ביום הראשון, לא היה שום דבר שיפריע לאמת האלוקית. הקב"ה היה יחיד לגמרי ושום דבר לא עמד כנגדו. אך ביום השישי כבר היו בעולם נבראים רבים, שעלולים לחיות בתודעת נפרדות ממציאותו של הקב"ה. וזה היה החידוש הגדול שחולל אדם הראשון - שגם הנבראים עצמם אינם מרגישים מציאות נפרדת, אלא מתחברים לאמת האלוקית ומקבלים עליהם את מלכות ה'.

זהו ההבדל בין שני הימים - יום הראשון לשבוע והיום הראשון לשנה:

היום הראשון בשבוע מסמל את היום הראשון לבריאת העולם, בו הקב"ה היה יחיד בעולמו, ולא היתה שום מציאות נוספת ש'הפריעה' לאמת זו להתבטא. לעומת זאת היום הראשון לשנה מסמל נקודת התחלה נוספת שאירעה כעבור ששה ימים: אדם הראשון נברא וגרם לכך שכל הנבראים יתבטלו בפני האמת האלוקית ויקבלו על עצמם את מלכות ה'.

עכשיו גם ברור לנו מדוע שני הימים אינם חופפים זה לזה: אמנם שניהם מסמלים מסר מקביל ודומה - שהבריאה

כולה נבראה על ידי הקב"ה - אבל כל אחד מהם 'תופס' אותו מכיוון אחר: היום הראשון בשבוע מבטא שלב בו עדיין לא היה שום דבר, ולכן האמת האלוקית האירה ללא מעצורים. היום הראשון בשנה לעומתו, מבטא שלב נוסף, בו ישנם נבראים רבים, שלכאורה יכולים לחיות במנותק מהקב"ה, אלא שגם הם מקבלים על עצמם את מלכות ה'.

שני שלבים אלו קיימים גם אצלנו, בחיי היום-יום:

כאשר אנו נמצאים באטמוספירה רוחנית, בעיצומו של שיעור תורה מעורר, התוועדות מרוממת או תפילה מעומק הלב - אנו למעשה מתנתקים מהעולם הגשמי וחווים את האמת האלוקית כפי שהיא בטהרתה. מבחינתנו כעת אין שום דבר חוץ מהקב"ה. זה מצב מקביל למה שהיה ביום הראשון לבריאה.

לעומת זאת כאשר אנו נמצאים בשעת עסוק גשמי - באכילה ושתייה, בעבודה, במפגש עם חברים, ומצליחים להעביר גם שם את האמת האלוקית - אנו מחברים גם את העולם עצמו לקב"ה. זה מצב מקביל למה שעשה אדם הראשון ביום השישי לבריאה, ראש השנה.

שני שלבים

בהמשך לכך מבאר הרבי, שכאשר ראש השנה חל בצמוד לשבת, יש בכך שתי משמעויות ייחודיות; המשמעות הראשונה היא ביטול הפער בין שני הימים - היום הראשון לבריאה ויום בריאת האדם:

ועל-פי-זה יש-לומר, שבקביעות דראש-השנה בסמיכות הכי גדולה ליום ראשון מודגשת שלימות הבריאה כולה (כל ששת ימי בראשית) כמו שהיא במעמד ומצב דיום ראשון שנקרא "יום אחד", "שהיה הקב"ה יחיד בעולמו", היינו, שגם לאחר שניבראו כל הנבראים שבעולם מאיר ומתגלה בעולם ש"הקב"ה יחיד בעולמו".

כלומר, היום הראשון בשבוע מסמל את היום הראשון לבריאה, בו האירה בעולם מציאותו הבלעדית של הקב"ה. כפי שנאמר קודם, בשבוע הראשון לבריאת העולם, היו כביכול מספר ימים של 'חלל' בין היום הראשון ליום השישי. בימים אלו, הנבראים לא הכירו במציאות הקב"ה ולא קיבלו את מלכותו.

אך כאשר ראש השנה חל בצמוד ליום ראשון - ביום שני, הרי שני הימים נפגשים ללא שום הפרדה ביניהם: יום ראשון בשבוע מסמל מצב בו אין שום מציאות חוץ מהקב"ה. ומיד לאחר מכן מגיע ראש השנה, המסמל את ההמשכיות של אמת זו גם אחרי בריאת הנבראים, בכך שגם הנבראים מקבלים את מלכותו של הקב"ה. הפער בין האמת האלוקית כפי שהיא בטהרתה, לבין האמת כפי שהיא מתקבלת בעולם - נמחק ואיננו.

בנוסף לכך, יש כאן משמעות שניה, לפיה שני הימים הם שני שלבים, וראש השנה הוא שלב נוסף ומתקדם יותר:

ועוד ועיקר, שבקביעות דראש-השנה לאחר יום ראשון (ביום שני הסמוך אליו, אבל לא ביום ראשון עצמו), מודגש שבראש-השנה ישנו ענין נעלה יותר שבא לאחר יום ראשון ("יום אחד", ש"הקב"ה יחיד בעולמו") – החידוש שעל-ידי עבודת האדם בהוספה על שלימות הבריאה (כולל גם בריאת האדם) על-ידי הקב"ה.

יסוד זה מודגש כאשר ראש השנה חל ביום שני, בצמוד ובהמשך ליום ראשון. אבל בנוסף, משמעות זו קיימת גם בכל שנה, כיוון שראש השנה חל תמיד בהמשך ליום ראשון. הדבר מסמל את העובדה שמדובר בשלב מתקדם יותר: ביום ראשון בשבוע אנו מציינים את האמת האלוקית כפי שהיא בטהרתה. אבל בכך אין שום חידוש. זו 'לא חכמה' להרגיש אמת זו כשאין מי שמפריע לה.

ביום ראש השנה אנו מציינים שלב מתקדם ומורכב יותר, בו קיימים כבר גורמים נוספים בעולם והם עשויים להיות מנותקים מאמת זו, אלא שלמרות זאת אנו מצליחים לחבר את כולם לאמת האלוקית. זהו שלב שני, שגבוה הרבה יותר מהראשון.